

ΣΧΟΛΗ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
FACULTY OF BUSINESS,
ECONOMICS AND SOCIAL
SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION

ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
UNIT OF SOCIAL POLICY

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΓΙΑ
ΤΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ
ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Αιγάλεω, Δεκέμβριος 2020

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ανά χείρας Υπόμνημα εκπονήθηκε από το *Ερευνητικό Εργαστήριο Κοινωνικής Διοίκησης (ΕΕΚΔ)*¹ του **Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής** στο πλαίσιο της δημόσιας διαβούλευσης των Στρατηγικών Κατευθύνσεων του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, που εκπονήθηκε και υπεβλήθη από την Ελληνική Κυβέρνηση το Νοέμβριο του 2020 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το Σχέδιο εξειδικεύει τους μηχανισμούς αξιοποίησης του Ευρωπαϊκού *Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility)* στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας *Next Generation EU (NGEU)*, προβλέποντας τέσσερις πυλώνες παρεμβάσεων: **Πράσινη Μετάβαση, Ψηφιακή Μετάβαση, Απασχόληση, Δεξιότητες και Κοινωνική Συνοχή, Ιδιωτικές Επενδύσεις και Οικονομικός και Θεσμικός Μετασχηματισμός.**

Η συμμετοχή του *Ερευνητικού Εργαστηρίου Κοινωνικής Διοίκησης* στην διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης επικεντρώνεται, σύμφωνα με την θεματική εξειδίκευση του², στον Πυλώνα της Απασχόλησης, των Δεξιοτήτων και της Κοινωνικής Συνοχής, που θεωρείται όχι μόνο ως διακριτός πυλώνας αλλά και ως πυλώνας οριζόντιας στόχευσης και εφαρμογής και στους άλλους τρεις πυλώνες. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώνονται συγκεκριμένες εισηγήσεις για την ένταξη emblematicών πρωτοβουλιών στο τελικό κείμενο του Ελληνικού Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, που αφορούν τα ακόλουθα θεματικά πεδία: **απασχόληση, κοινωνική καινοτομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, ενεργητική ένταξη, κοινωνική φροντίδα, κοινωνική στέγαση³, υπερχρέωση, οικογένεια και δημογραφική γήρανση.**

¹ Ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2019 με την υπ. αρ. 16142/2.4.2019 Απόφαση του Προέδρου της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την ίδρυση του Εργαστηρίου με τίτλο «Ερευνητικό Εργαστήριο Κοινωνικής Διοίκησης - ΕΕΚΔ» στον Τομέα Κοινωνικής Πολιτικής του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και τον καθορισμό του Εσωτερικού Κανονισμού του (ΦΕΚ 1349/τ' Β/19.4.2019).

² Βλ. σχετικά <https://sar1.uniwa.gr>.

³ Επισημαίνεται ότι το Εργαστήριο εκπροσωπεί το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής στην συμμετοχή του ως Ακαδημαϊκού Εταίρου στο Δίκτυο **HOUSING EUROPE - The European Federation of Public Cooperative and Social Housing** (<http://www.housingeurope.eu>), το οποίο αποτελείται από 44 Εθνικές και Περιφερειακές Ενώσεις, εκπροσωπώντας περίπου 43.000 παρόχους στέγης από 28 Ευρωπαϊκά κράτη, που διαχειρίζονται τουλάχιστον 26 εκ. κατοικίες (11% του συνολικού αποθέματος κατοικιών στην Ευρώπη).

Α. Η ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 2021-2023

1. Η πανδημία του COVID-19 και η συνακόλουθη κοινωνικοοικονομική κρίση δημιουργούν **αυξημένες προκλήσεις σε χώρες που ήδη δοκιμάστηκαν έντονα κατά την διάρκεια της οικονομικής ύφεσης του 2008/2009**, ιδίως σε εκείνες που δεν έχουν επενδύσει στην ανάπτυξη συνεκτικών και βιώσιμων εθνικών συστημάτων κοινωνικής ένταξης⁴.

2. Στην Ελλάδα, οι κοινωνικές επιπτώσεις της ύφεσης της δεκαετίας του 2010 εξακολουθούν να είναι πολύ έντονες, καθώς το 2019 περίπου **3.100.000 άτομα (30% του πληθυσμού)** βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας ή / και κοινωνικού αποκλεισμού⁵ σύμφωνα με τα αποτελέσματα της δειγματοληπτικής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2020 (με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το 2018). Τα ποσοστά σχετικής φτώχειας εξακολουθούν να κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα (17,9% του πληθυσμού), πλήττοντας κυρίως μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με αναπηρία, πολύτεκνες οικογένειες, ζευγάρια ηλικιωμένων, μετανάστες και ανέργους⁶.

3. **Οι δαπάνες των ελληνικών νοικοκυριών για την κάλυψη των δαπανών στέγασης είναι οι υψηλότερες ανάμεσα στα Κράτη Μέλη της ΕΕ**, καθώς το 40,9% του πληθυσμού ξοδεύει τουλάχιστον το 40% του εισοδήματός του για την κάλυψη των δαπανών στέγασης (*costs relating to housing include rental or mortgage interest payments, and the cost of utilities, as water, electricity, gas or heating*) - βλ. σχετικά Eurostat, *Housing costs - an excessive burden for 11 % of Europeans*, 2017.

⁴ Η Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης οριοθετεί την Κοινωνική Ένταξη ως «Ένα πλέγμα δημόσιων πολιτικών για την προώθηση βασικών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων μέσω οργανωμένων θεσμικών, επιχειρησιακών και χρηματοδοτικών εργαλείων πρόληψης και καταπολέμησης της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων». Βλ. σχετικά Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη*, Δεκέμβριος 2014, σ. 9.

⁵ Η κατηγορία αυτή αφορά άτομα, τα οποία α) **είτε θεωρούνται φτωχοί** (δηλαδή το διαθέσιμο εισόδημα τους δεν υπερβαίνει το 60% του μέσου εθνικού εισοδήματος, β) **είτε ζουν σε κατάσταση στέρξης** (δηλαδή στερούνται βασικά καταναλωτικά αγαθά ή αδυνατούν να ανταπεξέλθουν σε στοιχειώδεις υποχρεώσεις), γ) είτε ζουν σε **νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας**.

⁶ Επισημαίνεται ότι η φτώχεια στις αγροτικές περιοχές και ημιαστικές περιοχές είναι σημαντικά υψηλότερη από ότι στις αστικές (μικρές πόλεις και προάστια).

4. Το ποσοστό των ελληνικών νοικοκυριών που βρίσκονται σε κατάσταση αδυναμίας αποπληρωμής στεγαστικών δανείων είναι το υψηλότερο στις χώρες της Ευρωζώνης - βλ. σχετικά Eurofound, *Inadequate housing in Europe - Costs and consequences*, 2016.

5. Οι κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας είναι ιδιαίτερα έντονες για τις ειδικές⁷ και ευάλωτες⁸ ομάδες του πληθυσμού, καθώς όχι μόνο επιδεινώνονται οι συνθήκες διαβίωσής τους αλλά δημιουργούνται νέες ανάγκες (ιδίως στους τομείς της υγείας, της κοινωνικής φροντίδας και της στέγασης) που δεν μπορούν να καλυφθούν αποτελεσματικά από την αγορά εργασίας, τα οικογενειακά δίκτυα ή την κοινότητα.

6. Το Ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας καλείται να διαχειρισθεί τα επόμενα χρόνια εξαιρετικά πολύπλοκα προβλήματα (οι δημογραφικές αλλαγές, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας, η οικονομική ύφεση και οι δημοσιονομικές πιέσεις κ.α.) που απαιτούν εξατομικευμένες προσεγγίσεις, εκσυγχρονισμό δομών, βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών αλλά και δημοσιονομική εξυγίανση. Από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζει τεράστιες δυσκολίες κατά την προσαρμογή του σε νέα δεδομένα και τεχνικές, λόγω της παρωχημένης φιλοσοφίας και της αναποτελεσματικότητας των δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών, του αδύναμου εθελοντικού τομέα και της υπανάπτυκτης κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Σε αυτό το προβληματικό πλαίσιο, η χώρα αδυνατεί να ανταποκριθεί με επιτυχία στις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες του πληθυσμού (ηλικιωμένοι, παιδιά, χρονίως πάσχοντες, ΑμεΑ κλπ.) αλλά και να αξιοποιήσει τον τομέα των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας ως ένα νέο και ιδιαίτερα δυναμικό παραγωγικό τομέα της εθνικής οικονομίας που μπορεί να απορροφήσει ένα σημαντικό μέρος του ανθρώπινου δυναμικού⁹.

⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Νόμου 4430/2016 «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και Ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις», ως «ειδικές» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια.

⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Νόμου 4430/2016 «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και Ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις», ως «ευάλωτες» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς.

⁹ Βλ. για παράδειγμα τις ιδιαίτερα επιτυχημένες σχετικές πολιτικές της Γαλλίας για την ενθάρρυνση των νέων ανέργων να δραστηριοποιηθούν επαγγελματικά στον τομέα των

Β. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΔΡΑΣΗ 1. Ανάπτυξη ενός Εθνικού Οικοσυστήματος Κοινωνικής Καινοτομίας (Άξονας 3.1 - Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας)

Η ανάπτυξη του οικοσυστήματος της Κοινωνικής Καινοτομίας επιδιώκει την πολύπλευρη ενίσχυση της ικανότητας της Ελληνικής οικονομίας να δρα για την εύρεση νέων αποτελεσματικότερων λύσεων **πρόληψης και αντιμετώπισης σύνθετων κοινωνικών προκλήσεων**, μέσω:

- της ενίσχυσης της ικανότητας των **οργανώσεων του τρίτου τομέα** (εθελοντικές οργανώσεις και κοινωφελή ιδρύματα) και των **κοινωνικών επιχειρήσεων** (*social enterprises*)¹⁰ να παράγουν κοινωνική καινοτομία, δηλαδή να αναπτύσσουν καινοτόμες υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης και φροντίδας είτε για την κάλυψη αναγκών που δεν καλύπτονται έως

προσωπικών υπηρεσιών <https://www.servicessalapersonne.gouv.fr/travailler-dans-sap/des-emplois-pour-tous>).

¹⁰ Η έννοια της κοινωνικής επιχείρησης χρησιμοποιείται εδώ σύμφωνα με τον ευρύ ορισμό που δίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και περιλαμβάνει όλες τις οντότητες (φυσικά και νομικά πρόσωπα) που ασκούν εμπορική δραστηριότητα για την επίτευξη ενός **κοινωφελούς κοινωνικού** σκοπού και των οποίων τα κέρδη επαναεπενδύονται κυρίως στην υλοποίηση του εν λόγω κοινωνικού στόχου (βλ. την από 25.10.2011 Ανακοίνωση της Επιτροπής «Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα – Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας». Ο ευρύς και ευέλικτος αυτός ορισμός, που έχει ήδη υιοθετηθεί και από τα πλέον προηγμένα εθνικά συστήματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία) αναγνωρίζει ότι η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν ταυτίζεται με συγκεκριμένη νομική μορφή ή συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης της επιχείρησης (π.χ. συνεταιριστικό μοντέλο) αλλά αποτελεί έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του «επιχειρείν» και, συνεπώς, δύνανται να ασκείται από πάσης φύσεως νομικά μορφώματα είτε κλασσικής εμπορικής επιχείρησης (π.χ. ΕΠΕ ή ΑΕ) είτε οργάνωσης του εθελοντικού τομέα (π.χ. σωματείο, ίδρυμα, αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία). Ειδικά για τις οργανώσεις του εθελοντικού τομέα, η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι κρίσιμο εργαλείο για την διασφάλιση της βιωσιμότητας και της αποτελεσματικότητάς τους, καθώς τους επιτρέπει να αντλούν πρόσθετους πόρους από εμπορική δραστηριότητα χωρίς να διακινδυνεύουν τον μη κερδοσκοπικό και κοινωφελή χαρακτήρα τους.

σήμερα είτε για την αποτελεσματικότερη κάλυψη αναγκών που καλύπτονται ανεπαρκώς,

- της προαγωγής των κοινωνικών επενδύσεων (*social investment*) για την δημιουργία νέων χρηματοδοτικών εργαλείων¹¹ που θα υποστηρίζουν στοχευμένα τα καινοτόμα κοινωνικά προγράμματα.

Ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας έχει ήδη αναγνωρισθεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ως *κρίσιμος πόλος για την βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς*, καθώς: α) παρουσιάζει υψηλό ρυθμό ανάπτυξης συνδυάζοντας σταθερά οικονομικά αποτελέσματα με ισχυρό κοινωνικό / περιβαλλοντικό αντίκτυπο, β) επιδεικνύει αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα στην κρίση χάρις στις ειδικές αρχές βιώσιμης εταιρικής διακυβέρνησης που υιοθετεί, γ) δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας τόσο για ευπαθείς ομάδες (άτομα με ψυχικές παθήσεις, ΑμεΑ κλπ.) που έχουν δυσκολία να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, όσο και για νέους επιστήμονες που έχουν πρωτότυπες ιδέες για την αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων (*social start ups*)

δ) επιδεικνύει ιδιαίτερη έφεση στην εύρεση καινοτομικών λύσεων για την κάλυψη αναγκών του κοινωνικού συνόλου που δεν καλύπτονται ή καλύπτονται ανεπαρκώς από τις δημόσιες υπηρεσίες ή τις κλασσικές επιχειρήσεις και, συνεπώς, αξιοποιείται από τον δημόσιο τομέα ως πάροχος κοινωνικών και άλλων ειδικών υπηρεσιών στο πλαίσιο του μηχανισμού των Κοινωνικά Υπεύθυνων Δημόσιων Προμηθειών (Ευρωπαϊκή Οδηγία 2014/24/ΕΕ).

Ως κύριος μηχανισμός ανάπτυξης του Εθνικού Οικοσυστήματος Κοινωνικής Καινοτομίας προτείνεται **η δημιουργία ενός Ταμείου Κοινωνικής Καινοτομίας (*Social Innovation Fund*)¹²**, το οποίο θα μοχλεύσει πόρους από διαφορετικές πηγές (πόροι Ταμείου Ανάκαμψης, πόροι ΕΣΠΑ 2021-2027, εθνικοί πόροι, πόροι από προγράμματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης ιδιωτικών επιχειρήσεων, χορηγίες κοινωφελών ιδρυμάτων κοκ).

¹¹ Στην κατηγορία αυτή υπάγονται ιδίως τα Προγράμματα *Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Corporate Social Responsibility Projects)*, οι *Ηθικές Τράπεζες (Ethical Banks)*, οι επενδύσεις σε σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα (*Ομόλογα Κοινωνικού Αντίκτυπου - Social Impact Bonds*), οι *μικροχρηματοδοτήσεις (microfinance)*, οι οργανωμένες χορηγίες φορέων του μη κερδοσκοπικού ιδιωτικού τομέα και τα προγράμματα *συλλογικής σάρευσης προσφορών* μέσω του διαδικτύου (*Crowdfunding*).

¹² Κατά τα πρότυπα της αντίστοιχης πρωτοβουλίας της Πορτογαλίας - βλ. <https://inovacaosocial.portugal2020.pt/en/about-us/portugal-inovacao-social/>.

ΔΡΑΣΗ 2. Ενεργοποίηση των ληπτών τακτικών και έκτακτων επιδομάτων ανεργίας (Άξονας 3.1 - Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας)

Η ενεργοποίηση (activation) των ληπτών τακτικών και έκτακτων επιδομάτων ανεργίας απορρέει από την ανάγκη άμεσης ενσωμάτωσής τους στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό. Πρέπει να προωθηθεί μέσω μίας άμεσης μεταρρύθμισης του **Συστήματος Επιδότησης της Ανεργίας**, που θα επιτρέψει στους δικαιούχους των επιδομάτων αφενός να απεγκλωβισθούν από ενδεχόμενες «*παγίδες της φτώχειας*», αφετέρου να ενδυναμώσουν τις δεξιότητες κοινωνικής και οικονομικής συμμετοχής τους αξιοποιώντας προγράμματα ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης για να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

ΔΡΑΣΗ 3. Ενεργοποίηση των ληπτών προνοιακών παροχών (Άξονας 3.1 - Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας)

Η ενεργοποίηση (activation) των ληπτών προνοιακών παροχών απορρέει από την ανάγκη άμεσης ενσωμάτωσής τους στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό. Πρέπει να προωθηθεί μέσω μίας άμεσης μεταρρύθμισης του **Συστήματος Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος**, που θα επιτρέψει στους δικαιούχους κοινωνικών παροχών / υπηρεσιών από τους τρεις πυλώνες του Συστήματος:

- να απεγκλωβισθούν από ενδεχόμενες «*παγίδες της φτώχειας*» που δημιουργούν εξάρτηση από δημόσιες μη ανταποδοτικές πολιτικές
- να ενδυναμώσουν τις δεξιότητες κοινωνικής και οικονομικής συμμετοχής τους αξιοποιώντας προγράμματα ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης για να ενταχθούν και να παραμείνουν ενεργοί – εφόσον είναι ικανοί και διαθέσιμοι προς εργασία – στην αγορά εργασίας.

ΔΡΑΣΗ 4. Πρόσβαση του πληθυσμού σε ποιοτικές υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας (Άξονας 3.4 - Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές)

Η πρόσβαση του πληθυσμού (όχι μόνο των ευπαθών ομάδων) σε ποιοτικές υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας (κατ' οίκον, ανοικτή και κλειστή φροντίδα) πρέπει να προωθηθεί μέσω της δημιουργίας ενός **μηχανισμού διασφάλισης εθνικών προδιαγραφών ποιότητας** των παρεχόμενων υπηρεσιών. Υπό αυτό το πρίσμα, η ανάπτυξη ενός **Εθνικού Πλαισίου Ποιότητας Κοινωνικών**

Υπηρεσιών («Χάρτης Ποιότητας των Κοινωνικών Υπηρεσιών» με όργανα ελέγχου, εγχειρίδια μεθοδολογίας, έντυπα κριτηρίων, οδηγίες αυτοαξιολόγησης και εξωτερικής αξιολόγησης)¹³ προκρίνεται ως μία από τις άμεσες προτεραιότητες παρέμβασης με στόχο την πιστοποίηση κάθε φορέα παροχής οργανωμένων υπηρεσιών φροντίδας και την παρακολούθηση του ανά τακτά διαστήματα¹⁴.

ΔΡΑΣΗ 5. Πρόσβαση των ευπαθών ομάδων σε αξιοπρεπή και προσιτή στέγαση (Άξονας 3.4 - Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές)

Η πρόσβαση των ευπαθών ομάδων σε αξιοπρεπή και προσιτή στέγαση πρέπει να προωθηθεί μέσω της ανάπτυξης του θεσμού της **Κοινωνικής Κατοικίας** (*Social Housing*), που λειτουργεί στα περισσότερα Κράτη Μέλη της ΕΕ ως ένας αυτοτελής τομέας των πολιτικών ρύθμισης της στέγασης, καλύπτοντας αυξημένες δυσχέρειες αντιμετώπισης των στεγαστικών αναγκών του πληθυσμού από την ιδιωτική αγορά στέγασης. Οι σχετικές πολιτικές περιλαμβάνουν:

α) **Πρωτοβουλίες παρέμβασης στον τομέα της στέγασης**, όπως τα φορολογικά κίνητρα και οι αντίστοιχες ενισχύσεις, η επιδότηση στεγαστικών δανείων, οι επιχορηγήσεις στις κατασκευαστικές εταιρείες, οι αναπτυξιακές επιδοτήσεις για την κατασκευή υποδομών, οι απαλλαγές και εκπτώσεις για χρήση βασικών αγαθών (υπηρεσίες κοινής ωφέλειας)

β) **Πρωτοβουλίες ενίσχυσης των διαδικασιών πρόσβασης στη στέγαση**, όπως κατοικίες που επιχορηγούνται από το κράτος, κατοικίες που προορίζονται για

¹³ Επισημαίνεται ότι η κατοχύρωση της ποιότητας των υπηρεσιών φροντίδας αποτελεί πεδίο νομοθετικής ρύθμισης σε αρκετά εθνικά συστήματα της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας. Για παράδειγμα, το Ηνωμένο Βασίλειο υιοθέτησε το 2000 το **Νόμο περί Προτύπων Φροντίδας** (Care Standards Act), ο οποίος ίδρυσε ένα ανεξάρτητο ρυθμιστικό σώμα, την **Εθνική Επιτροπή Προτύπων Φροντίδας** (National Care Standards Commission) των δημόσιων, ιδιωτικών και εθελοντικών δομών παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Η Επιτροπή ενσωματώθηκε τον Μάρτιο του 2009 στην **Επιτροπή Ποιότητας Φροντίδας** (Care Quality Commission) που έχει αναλάβει την οριζόντια παρακολούθηση του πλέγματος των υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής φροντίδας. Βλ. σχετικά www.cqc.org.uk.

¹⁴ Βλ. σχετικά Social Protection Committee, *A Voluntary European Quality Framework for Social Services* (SPC/2010/10/8 final), 2010, που εισηγείται την εθελοντική εφαρμογή κριτηρίων ποιότητας στις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας «άμεσης πρόσβασης» από ευπαθείς ομάδες.

μίσθωση από συγκεκριμένες ομάδες (social rented housing), και προγράμματα επιδότησης ενοικίου

γ) **Πρωτοβουλίες ενίσχυσης των διαδικασιών αξιοποίησης της στέγασης**, όπως μέτρα καταπολέμησης της ενεργειακής φτώχειας¹⁵ και μέτρα ανακαίνισης / συντήρησης κατοικιών.

ΔΡΑΣΗ 6. Πρόσβαση των ευπαθών ομάδων σε υπηρεσίες υποστήριξης της φερεγγυότητας (Άξονας 3.4 - Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές)

Η υποστήριξη της φερεγγυότητας των ευπαθών ομάδων πρέπει να προωθηθεί μέσω της ανάπτυξης ενός περιφερειακού **Δικτύου υπηρεσιών πρόληψης και καταπολέμησης της υπερχρέωσης**¹⁶, που εξυπηρετεί τους ακόλουθους στόχους:

- ⇒ **ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και επιμόρφωση** των ωφελούμενων σε θέματα ορθολογικής διαχείρισης χρημάτων και συνετής καταναλωτικής συμπεριφοράς
- ⇒ **καθοδήγηση** των νοικοκυριών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες διαχείρισης του προϋπολογισμού τους και κινδυνεύουν άμεσα με υπερχρέωση¹⁷
- ⇒ **υποστήριξη** των νοικοκυριών που βρίσκονται σε οριστική αδυναμία αποπληρωμής των χρεών τους¹⁸.

¹⁵ Επισημαίνεται ότι η καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας μπορεί να αποτελέσει και αυτοτελή παρέμβαση με υψηλό κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο στο πλαίσιο του Άξονα 1.1 «Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον» του Πυλώνα της Πράσινης Μετάβασης.

¹⁶ Η υπερχρέωση είναι ένας από τους κινδύνους που απειλούν τα φτωχά νοικοκυριά με ισχυρότατη ανασταλτική επίδραση ως προς την κοινωνικοοικονομική τους συμμετοχή.

¹⁷ Οι ενδιαφερόμενοι υποστηρίζονται με στόχο την έγκαιρη εκπόνηση ενός βιώσιμου και υγιούς οικονομικού προγραμματισμού για την αποφυγή της υπερχρέωσης.

¹⁸ Στο πεδίο της αντιμετώπισης της υπερχρέωσης, επιδιώκεται η υποστήριξη των ωφελούμενων για την αποτελεσματική διαχείριση των πολλαπλών (ψυχολογικών, οικονομικών, κοινωνικών) συνεπειών της υπερχρέωσης και για την αποκατάσταση της οικονομικής υγείας του νοικοκυριού τους. Η υποστήριξη εστιάζει στην παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής χρέους, γνωστή και ως «διαμεσολάβηση χρέους» ή «διαχείριση χρέους».

ΔΡΑΣΗ 7. Ανάπτυξη του οικοσυστήματος των Οικογενειακών Πολιτικών με έντονο δημογραφικό αντίκτυπο (Αξονας 3.4 - Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές)

Η θεσμική προστασία της οικογένειας από το Κράτος αποτελεί βασικό πεδίο των δημόσιων πολιτικών στις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες, που εκδηλώνεται συνήθως με ένα σύνθετο πλέγμα παρεμβάσεων, εξυπηρετώντας διαφορετικές προτεραιότητες σε σχέση με το πεδίο ρύθμισης των οικογενειακών σχέσεων. Οι γενικές παρεμβάσεις εκδηλώνονται μέσω των *Οικογενειακών Πολιτικών* (family policies), περιλαμβάνοντας ιδίως:

- φορολογικά μέτρα
- οικογενειακά επιδόματα
- δράσεις υπέρ της ισότητας ανδρών και γυναικών στην εργασία
- υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας των παιδιών και άλλων εξαρτημένων ατόμων
- κατοχύρωση των οικογενειακών δικαιωμάτων στα καθεστώτα κοινωνικής ασφάλισης γήρατος
- δυνατότητα καλύτερου συνδυασμού του οικογενειακού και του επαγγελματικού βίου (π.χ. γονικές άδειες ή επιλογή μειωμένου ωραρίου εργασίας).

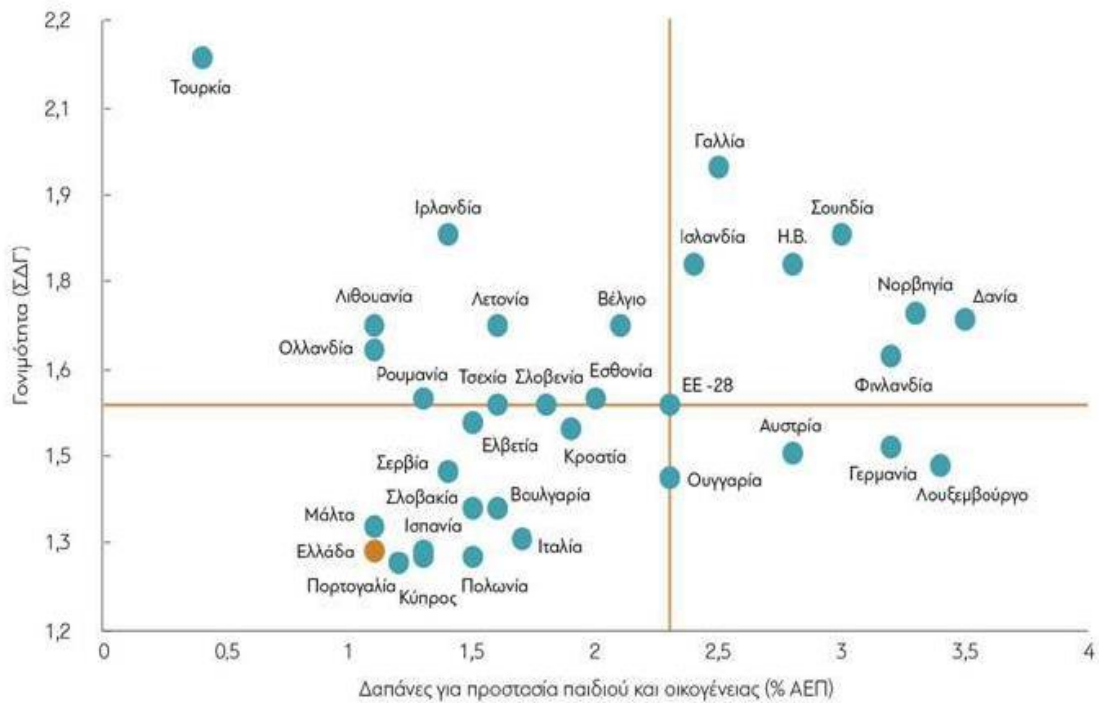
Τα κίνητρα των πολιτικών αυτών διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα: άλλοτε είναι ηθικής τάξεως ή συνδέονται με τα δικαιώματα κοινωνικής κινητικότητας και ισότητας των πολιτών, άλλοτε είναι περισσότερο οικονομικά και άλλοτε αποσκοπούν στην αύξηση της γεννητικότητας, καθώς συχνά συνδέονται με το ειδικότερο πλαίσιο των *Δημογραφικών Πολιτικών* (στην περίπτωση αυτή συνδυάζονται με θεματικές πρωτοβουλίες **ενίσχυσης των πολυμελών οικογενειών**). Όποια και εάν είναι, όμως, η θεμελίωση τους, η ηθική, σωματική και εκπαιδευτική ευημερία των παιδιών αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο τους, όπως και η εξασφάλιση της δυνατότητας των γονέων να ανατρέφουν τα παιδιά τους όπως επιθυμούν, συνδυάζοντας τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις με την επαγγελματική και την κοινωνική τους ζωή.

Οι ειδικές παρεμβάσεις εκδηλώνονται μέσω των *πολιτικών απασχόλησης* (employment policies), *στέγασης και κοινωνικής ασφάλειας*, οι οποίες επιδρούν καταλυτικά στο καθεστώς ευημερίας των οικογενειών, παρουσιάζοντας αυξημένο ενδιαφέρον ιδίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης που αμβλύνουν τις δυνατότητες των οικογενειών να εξασφαλίζουν συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης μέσω της αγοράς.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η οικονομική κρίση έχει αυξήσει τα ποσοστά των **οικογενειών που αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού** και περιλαμβάνουν: α) τις Μονογονεϊκές οικογένειες (μονογονέας θεωρείται ο γονέας που ασκεί εξ ολοκλήρου την γονική μέριμνα του ανηλικού τέκνου του, δηλαδή του τέκνου που δεν έχει συμπληρώσει την ηλικία των 18 ετών), β) τις Τρίτεκνες οικογένειες (οικογένειες με τρία ανήλικα τέκνα), γ) τις Πολύτεκνες οικογένειες (οικογένειες με τέσσερα ανήλικα τέκνα και άνω).

Επισημαίνεται, όμως, ότι σε αντίθεση με άλλες χώρες (Γερμανία, Αυστρία, Λουξεμβούργο) **η Ελλάδα δεν διαθέτει ούτε εθνικό επιτελικό φορέα για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των οικογενειών** (με την μορφή ενός Υπουργείου Οικογένειας), **ούτε φορέα τεκμηρίωσης σχετικών πολιτικών** (με τη μορφή π.χ. ενός Παρατηρητηρίου Οικογενειακών και Δημογραφικών Πολιτικών). Από την άλλη πλευρά, η Ελληνική πολιτεία διαθέτει ένα περιθωριακό ποσοστό του ΑΕΠ για την προστασία του παιδιού και της οικογένειας.

Διάγραμμα 4.1 Δαπάνες για Προστασία Παιδιού και Οικογένειας (% ΑΕΠ) και Γονιμότητα, 2015

Πηγή: Eurostat

Για τους λόγους αυτούς προτείνεται η αξιοποίηση των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης για την ανάπτυξη ενός **οριζόντιου οικοσυστήματος Οικογενειακών Πολιτικών**¹⁹ με έντονο δημογραφικό αντίκτυπο²⁰, που θα επικεντρωθεί σε πέντε πεδία:

- *πολιτικές ενίσχυσης της γονιμότητας*
- *πολιτικές υποστήριξης των γονέων* (ενημέρωση, εκπαίδευση και στήριξη των γονέων με τη μορφή παρεμβάσεων που σχετίζονται με την υγεία και τις συνθήκες διαβίωσης γονέων και βρεφών / νηπίων, καθώς και την ανατροφή και ανάπτυξη των παιδιών)
- *υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας (ανοικτή φροντίδα, κατ' οίκον φροντίδα)* των παιδιών και άλλων εξαρτημένων ατόμων
- *πολιτικές συνδυασμού του οικογενειακού και του επαγγελματικού βίου*
- *πολιτικές ενεργού γήρανσης*²¹.

¹⁹ Ως στόχοι των *Οικογενειακών Πολιτικών* ορίζονται:

- η βελτίωση της οικογενειακής λειτουργίας και της ανατροφής των παιδιών
- η πρόληψη του χωρισμού των παιδιών – οικογενειών
- η άμβλυνση του κινδύνου της φτώχειας
- η διευκόλυνση της προσαρμογής στις δημογραφικές εξελίξεις
- η υποστήριξη της οικογένειας ως κοινωνικού θεσμού.

²⁰ Ως στόχοι των *Δημογραφικών Πολιτικών* ορίζονται:

- η ενθάρρυνση νέων γεννήσεων
- η αύξηση του αριθμού των πολυτέκνων οικογενειών.

²¹ Επισημαίνεται ότι το διακύβευμα της ενεργού γήρανσης δεν αποτελεί ακόμα προτεραιότητα του κοινωνικοπολιτικού διαλόγου στους τομείς των δημογραφικών και συνταξιοδοτικών πολιτικών, παρά την αναμφισβήτητη επίδραση του στην ανάπτυξη ενός νέου υποδείγματος βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων. Η σχετική συζήτηση παραμένει εγκλωβισμένη σε παραδοσιακά πεδία, όπως τα κίνητρα για την αύξηση των γεννήσεων και το μέλλον των συντάξεων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.